

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

Guidelines for Development of Banana Products to Create Added Value for the Banana Processing Community Enterprise, Ban Tha Di Mi, Pak Tom Sub-district Chiangkhan District, Loei Province

เมธยา อิ่มเอิบ¹ อัมภักดิ์ วสันต์สกุล² เหมวดี ภายใหญ่¹
E-mail: methaya.ime@lru.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย 2) เพื่อระบุศักยภาพของกลุ่มอาชีพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วยทั้งหมด 10 ราย โดยวิธีสัมภาษณ์เชิงลึก สทนากลุ่ม และ SWOT Analysis วิเคราะห์ข้อมูลด้วย การสรุปประเด็นเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยประกอบด้วย 1) ปัญหาของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย คือ ระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และ 2) ศักยภาพของกลุ่มอาชีพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย คือ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาความรู้ความสามารถ และการสร้างเครือข่ายและการสร้างความมีส่วนร่วม และ 3) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย คือ ด้านคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด

คำสำคัญ: แปรรูปจากกล้วย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่ม

Abstract

The purposes of this study were 1) To study the guidelines for development of banana products to create added value for the banana processing community enterprise, Ban Tha Di Mi, Pak Tom Sub-district Chiangkhan District, Loei Province. (2) to identify the potential of the banana processing community enterprise, Ban Tha Di Mi, Pak Tom Sub-district Chiangkhan District, Loei Province. and (3) To propose guidelines for developing banana products to create added value for the banana processing community enterprise, Ban Tha Di Mi, Pak Tom Sub-district Chiangkhan District, Loei Province. This is qualitative research. Data were collected from 10 samples, by using deep interview, focus group, and SWOT analysis. The data obtained were analyzed by summary of content analysis. Results showed that (1) The problem of the banana processing community enterprise were management systems are not efficient, need to develop products and (2) potential of the community product of the banana processing community enterprise were personal development, knowledge development, and networking and participation and (3) guidelines for developing banana products to create added value for the banana processing community enterprise were (1) quality and product standards, (2) product development, and (3) marketing.

Keywords: the banana processing, community enterprise, added value

¹ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการจัดการ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

² อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบัญชี คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย

ความเป็นมาของปัญหา

ยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) มุ่งเน้นเกษตรเพื่อความยั่งยืน โดยการพัฒนาวัตถุดิบและกระบวนการผลิตให้มีคุณภาพ ได้มาตรฐานและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ด้วยการใช้ทรัพยากรให้น้อยลง มุ่งเน้นนวัตกรรมพัฒนาเทคโนโลยีการผลิตเพื่อการบริโภคที่ยั่งยืนอีกทั้งนโยบายและยุทธศาสตร์การวิจัยของฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2560 - 2564) มุ่งเน้นการเพิ่มผลผลิตการเกษตร พืชเศรษฐกิจที่ไม่ทำลายทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม การเกษตรแบบปลอดภัย การพัฒนาพื้นที่แหล่งผลิตอาหารที่สำคัญของประเทศและโลก เช่น การพัฒนาอุตสาหกรรมเกษตรแปรรูปและอาหารครบวงจร โดยรัฐบาลได้มีการวางนโยบายและแผนงาน ด้านความมั่นคงอาหารเพื่อผลักดันให้ประเทศกลายเป็นศูนย์กลางด้านการผลิตอาหาร และครัวโลก

กล้วยเป็นพืชเศรษฐกิจสำคัญในแง่ของการบริโภคสดและแปรรูป โดยประเทศไทยมีการส่งออกไปตลาดต่างประเทศ ทั้งรูปกล้วยบริโภคสดและกล้วยแปรรูป ในปัจจุบันมีการพัฒนาผลิตภัณฑ์กล้วยแปรรูปมากขึ้น ทำให้สามารถป้องกันกล้วยสดล้นตลาด ยกระดับราคาผลผลิตไม่ให้ตกต่ำ ช่วยยืดอายุการเก็บรักษา ส่งเสริมการสร้างผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ออกสู่ตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ และสร้างรายได้ที่ดีให้แก่ประเทศ การพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ชนิดใหม่ๆ และเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์จากกล้วย ทั้งนี้การถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน จะทำให้มีการพัฒนาและส่งเสริมให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้ และสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับคนในชุมชนอีกด้วยทั้งปัจจุบันกล้วยมีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป ถือได้ว่ากล้วยเป็นผลไม้ที่รับประทานในวันหนึ่งๆ มากกว่าผลไม้ชนิดอื่นๆ ในโลก เนื่องจากสามารถใช้ประโยชน์ได้เกือบทุกส่วนของลำต้น ใบใช้ห่อของได้ ลำต้นใช้เลี้ยงสัตว์ได้ และผลก็รับประทานได้ ซึ่งกล้วยเป็นพืชที่มีคุณค่าทางอาหารสูง มีราคาถูกและหาซื้อได้ง่าย ปลูกได้ง่ายและให้ผลเร็ว จึงเป็นที่นิยมปลูกกันทั่วไป และทำรายได้ให้กับประเทศปีละหลายล้านบาทในอนาคตคาดว่ากล้วยจะมีแนวโน้มที่จะเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญอีกชนิดหนึ่งของประเทศ (สุพรรณาลักษณ์ มานันท์, 2552) และยังสามารถแปรรูปเป็นอาหารคาว หวาน และแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น กล้วยตาก กล้วยฉาบ กล้วยทอด กล้วยอบเนย เป็นต้น

การพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อเป็นของฝากจากกล้วยของบ้านท่าดีหมี มีจุดเด่น คือรสชาติ หวาน หอม อร่อย แต่ในปัจจุบันกล้วยและผลิตภัณฑ์ที่แปรรูปจากกล้วยมีแค่ ผลิตภัณฑ์เดียว นั่นคือกล้วยเบรคแตก ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เหมือนกับพื้นที่อื่นๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วยไม่มีความแตกต่าง อีกทั้งการออกแบบผลิตภัณฑ์ไม่มีความทันสมัย ไม่เป็นที่ดึงดูดของผู้บริโภค จากปัญหาดังกล่าวผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญในการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วย โดยพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐาน มีโอกาสแข่งขันในเชิงธุรกิจ สร้างความยั่งยืนให้กับชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
2. เพื่อระบุศักยภาพของกลุ่มอาชีพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย
3. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประเภทของการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาค้นคว้าวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างอย่างจากสมาชิกทั้งหมดของกลุ่มกล้วยของบ้านท่าดีหมี จำนวน 10 ราย ซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการ ด้วยวิธีการสนทนากลุ่ม โดยมีขั้นตอนคือการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคและวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลยและใช้

แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง Semi-Structured Interview โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยใช้คำถามเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย และปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยกำหนดประเด็นคำถามในแบบสัมภาษณ์เป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย

ตอนที่ 3 สอบถามข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาและข้อเสนอแนะทั่วไปเพื่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยผู้วิจัยจะใช้คำถามแต่ละตอน ตั้งประเด็นคำถามย่อยเพื่อให้ผู้สัมภาษณ์เป็นผู้ตอบอธิบายและร่วมแสดงความคิดเห็นและเสนอแนะที่เกี่ยวข้องกับประเด็นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนทุกประเด็นทั้งนี้ผู้วิจัยนำอุปกรณ์สำหรับการเก็บบันทึกข้อมูลไปใช้ระหว่างการสัมภาษณ์ เช่น ปากกา สมุดจดบันทึก เครื่องอัดเสียง กล้องถ่ายรูป เป็นต้น

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลยโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง Semi-Structured Interview โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย และปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นจากพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม โดยมีขั้นตอนดังนี้

4.1 ติดต่อประสานงานเบื้องต้นไปยังผู้ใหญ่ชุมชนบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย และลงสำรวจพื้นที่พร้อมสร้างความคุ้นเคยกับชุมชน

4.2 ติดต่อประสานงาน ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เพื่อนัดสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูล

4.3 ขั้นตอนในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้แนะนำตัวเองและสร้างบรรยากาศการสัมภาษณ์ให้เป็นกันเอง การสัมภาษณ์จะใช้การพูดคุยกันเป็นสร้างความคุ้นเคยในระดับหนึ่ง เมื่อผู้ถูกสัมภาษณ์เริ่มผ่อนคลาย ผู้วิจัยก็จะเริ่มชี้แจงวัตถุประสงค์ของการศึกษารั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางให้ผู้สัมภาษณ์ได้เตรียมความพร้อมในการให้ข้อมูล และผู้วิจัยได้ทำการขออนุญาตจากผู้ถูกสัมภาษณ์ใช้เครื่องบันทึกเสียง โดยการสัมภาษณ์เป็นลักษณะกึ่งโครงสร้าง การสัมภาษณ์เป็นลักษณะพูดคุยตัวต่อตัว ใช้เวลาประมาณ 30 - 45 นาที เมื่อการสัมภาษณ์ยุติลงผู้วิจัยได้กล่าวขอบคุณและมอบของที่ระลึกให้กับตัวผู้ถูกสัมภาษณ์ที่ให้ข้อมูลและขอเบอร์โทรติดต่อเพื่อไว้ในกรณีที่มีข้อมูลไม่ชัดเจน

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์มาสรุปประเด็นเชิงเนื้อหาโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามข้อคำถามในแต่ละตอนของแบบสัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งจะครอบคลุมตามวัตถุประสงค์และขอบเขตของเนื้อหาการวิจัย

ผลการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยเริ่มจากการศึกษาเอกสาร ตำรา งานวิจัยและสิ่งพิมพ์ที่เกี่ยวข้องกับมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว เพื่อให้ผู้วิจัยได้เกิดความรู้ความเข้าใจในแนวคิดทฤษฎีที่จะนำมาเป็นแนวทางในการศึกษา การวางแผนดำเนินงาน การออกแบบงานวิจัย การสร้างกรอบแนวคิดตลอดจนการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้รวบรวมข้อมูล หลังจากมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับประเด็นต่างๆ ที่ศึกษาแล้ว ผู้วิจัยต้องสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนด้วยการเข้าถึงชุมชนแบบใกล้ชิดเป็นกันเอง พบปะพูดคุย แนะนำแลกเปลี่ยนรับฟังข้อมูลสภาพบริบท สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง เทคโนโลยี การท่องเที่ยว ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิต ตลอดจนความต้องการ ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการดำเนินงาน ทั้งนี้การวิจัยแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย กลุ่มตัวอย่างมาจากสมาชิกทั้งหมดของกลุ่มกล้วยซึ่งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีขั้นตอนคือการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) เพื่อหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส อุปสรรคและวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลยด้วยแบบสนทนากลุ่มเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อนำไปเป็นข้อมูลศึกษาร่วมกับเอกสารแล้วจัดทำแบบสนทนากลุ่มวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนทั้งการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในเพื่อให้ทราบจุดแข็งที่ถูกใช้ประโยชน์เพื่อการบรรลุเป้าหมายในการดำเนินงาน ทราบจุดอ่อนที่อาจจะทำลายผล

การดำเนินงานและการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายนอกเพื่อให้ทราบโอกาสเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการดำเนินงาน ทราบอุปสรรคของที่จะขัดขวางการบรรลุเป้าหมายการดำเนินงาน ผลของการการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis) สรุปได้ดังนี้

ตารางที่ 1 ผลของการการวิเคราะห์สถานการณ์ (SWOT analysis)

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ol style="list-style-type: none"> 1. ชุมชนมีความสามัคคี ให้ความร่วมมือต่อการทำกิจกรรมในทุกครั้ง 2. ผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำสูง มีศักยภาพในการบริหารจัดการงาน 3. มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จึงทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างต่อเนื่องและเป็นกันเอง อีกทั้งยังให้เกียรติซึ่งกันและกัน 4. กล้วยเป็นวัตถุดิบที่มีในท้องถิ่น ทำให้ต้นทุนค่าวัตถุดิบต่ำ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. นโยบายของชุมชน ยังมีการกำหนดนโยบาย และแผนการดำเนินงาน ในการทำงานดำเนินยังไม่เป็นตามขั้นตอน 2. ขาดการติดตามและการประเมินผล 3. จำนวนช่องทางจัดจำหน่ายน้อยเกินไป 4. การแปรรูปกล้วยชาวบ้านไม่ได้ทำเป็นอาชีพหลัก เพราะจะทอดหลังช่วงฤดูทำนาและเก็บเกี่ยว
โอกาส	อุปสรรค
<ol style="list-style-type: none"> 1. มีหน่วยงานเข้ามาช่วยเหลือทั้งภาครัฐและเอกชน ในการร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ 2. มีแหล่งทรัพยากรธรรมชาติ คือ กล้วย 4. มีแหล่งท่องเที่ยวเกิดขึ้นใหม่ (Sky walk) โอกาสในการเพิ่มช่องทางการขายมีมากขึ้น 4. ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีช่วยลดต้นทุน และเพิ่มช่องทางการจำหน่ายให้มีหลากหลายมากขึ้น 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ขาดความรู้ในด้านเทคโนโลยี เนื่องจากส่วนใหญ่สมาชิกในชุมชนจะประกอบอาชีพเกษตรกรรม ดังนั้นจึงทำให้ไม่มีความรู้ ความชำนาญในการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้ส่งผลทำให้ผลงานบางอย่างไม่ทันเวลา ไม่ทันสมัย ไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร 2. ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำทำให้ผู้บริโภคใช้จ่ายน้อยลง 3. ปริมาณกล้วยเปลี่ยนไปตามฤดูกาล และสภาพอากาศ

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง Semi-Structured Interview โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ซึ่งเป็นคำถามเกี่ยวกับทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม และปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น ได้ข้อค้นพบแบ่งออกเป็นสามส่วน คือ 1) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย 2) เพื่อระบุศักยภาพของกลุ่มอาชีพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย และ 3) เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการศึกษาปัญหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย จากการลงพื้นที่สำรวจและทำการสนทนากลุ่มกับกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในประเด็นที่เกี่ยวกับศึกษาปัญหาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย พบว่าปัญหาที่ทางกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วยแบ่งออกเป็น 2 ประเด็นคือ

1.1 ระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ เนื่องจากการรวมกลุ่มเป็นเพื่อนำองค์ความรู้มาประยุกต์ใช้ในการสร้างงานสร้างรายได้ จุดมุ่งหมายหลักคือการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ ดังนั้นทางกลุ่มกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วยจึงขาดความรู้ในการบริหารจัดการ โครงสร้างของกลุ่มยังไม่มีชัดเจน ทำให้การมอบหมายงาน การดำเนินงานตามกิจกรรมต่างๆ ไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เช่น ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“.....เรายังไม่เข้าใจเลยว่า การบริหารจัดการกลุ่มต้องทำอะไรบ้าง มีอะไรที่บอกได้ใหม่ว่าสิ่งที่ทำอยู่คือการบริหารจัดการกลุ่มแปรรูปกล้วย.....”

“.....อยากให้หน่วยงานไหนมาให้ความรู้ ว่าพวกเราต้องทำอะไรบ้าง....โครงสร้างองค์การคืออะไร ที่เราทำอยู่ถูกต้องไหม.....”

1.2 ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่า ผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วยในปัจจุบันมีลักษณะที่คล้ายกัน ทำให้สินค้าที่แปรรูปจากกล้วยไม่มีความโดดเด่น จึงอยากพัฒนาผลิตภัณฑ์การแปรรูปจากกล้วยให้แตกต่างจากชุมชนอื่นๆ อีกทั้งรูปแบบของบรรจุภัณฑ์ยังไม่น่าสนใจ และฉลากยังไม่น่าสนใจ เป็นการพิมพ์ด้วยกระดาษรูปแบบธรรมดา หากถูกน้ำหรือความชื้นกระดาษก็เปื่อยยุ่ยได้ง่าย เช่น ตัวอย่างคำให้สัมภาษณ์ ดังนี้

“....กล้วยที่เราทำอยู่ก็มีทั่วไปเหมือนท้องตลาด เราอยากให้สินค้าของกลุ่มเราไม่เหมือนใคร แตกต่างจากคนอื่น.....”

“.....บรรจุภัณฑ์ของกลุ่มเรา ทำง่ายๆ ใช้วัสดุที่ทำได้ง่ายๆ ไม่มีความคงทน ไม่โดดเด่น.....”

2. เพื่อระบุศักยภาพของกลุ่มอาชีพกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคน จังหวัดเลยจากการลงพื้นที่สนทนากลุ่มกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย ในประเด็นที่เกี่ยวกับศักยภาพและความพร้อมตนเอง พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย มีศักยภาพของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

2.1 การพัฒนาบุคลากร โดยมีลักษณะการพัฒนาอย่างค่อยเป็นค่อยไป มีการพูดคุย แลกเปลี่ยนแนวคิด ด้วยการปรึกษาหารือในที่ประชุมกลุ่ม มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนเป็นหลัก ประกอบไปด้วย ทรัพยากรทางด้านคน เงินทุน วัตถุดิบ และแรงงาน ซึ่งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมาชิกของกลุ่ม คือการบริหารจัดการของผู้ในกลุ่ม ที่ต้องมีทักษะ ความสามารถ มีความรับผิดชอบต่องานและหน้าที่ เอาใจใส่สมาชิกในกลุ่ม จะส่งผลทำให้สมาชิกมีความสามัคคี และทำให้มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่อย่างสมบูรณ์

2.2 การพัฒนาความรู้ความสามารถ ส่วนใหญ่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ในการจัดอบรมให้ความรู้ในด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทั้ง ซึ่งทำให้สมาชิกกลุ่มเกิดการเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยมีการนำความรู้มาประยุกต์ใช้กับกลุ่มของตนเอง

2.3 การสร้างเครือข่าย มีการเชื่อมโยงติดต่อกับกลุ่มเครือข่ายทั้งในและนอกจังหวัด การรวมกลุ่มอาชีพให้เป็นเครือข่ายที่เข้มแข็งและให้สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ โดยมีโครงสร้างการดำเนินงานที่ชัดเจน การกำหนดผลตอบแทนและการจัดสวัสดิการที่เหมาะสมกับผลการดำเนินงานของกลุ่ม

3. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคน จังหวัดเลยจากการสนทนากลุ่มย่อย พบว่า สมาชิกของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย จำนวน 10 ราย ประธานกลุ่ม ได้เล็งเห็นถึงปัญหาการว่างงานของคนในชุมชน ในช่วงหลังการเก็บเกี่ยว จึงได้มีแนวคิดอยากสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชน จึงได้รวบรวมคนในชุมชนแล้วทำการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย ภายใต้ชื่อกลุ่มแปรรูปกล้วย เพื่อที่จะได้เป็นอีกทางเลือกหนึ่งในการหารายได้เลี้ยงครอบครัวในช่วงเวลาที่ว่างงาน ประกอบกับในพื้นที่มีการปลูกต้นกล้วยจำนวนมาก จึงทำให้มีวัตถุดิบคือผลกล้วยสุก สมาชิกของกลุ่ม ได้รับตามความคิดและตกลงร่วมกันแปรรูปกล้วย โดยการพัฒนาสูตรที่ไม่เหมือนใคร เริ่มตั้งแต่การคิดค้นสูตรใหม่ ทดลองพัฒนาสูตร โดยเชิญผู้เชี่ยวชาญทางด้านโภชนาการมาช่วยดูแลกรรมวิธีการผลิต จนกระทั่งเป็นออกมาเป็นผลิตภัณฑ์กล้วยสามรส และทำการผลิตบรรจุภัณฑ์ตามรูปแบบที่ต้องการ และนำผลิตภัณฑ์จำหน่ายในชุมชนและนอกชุมชนมาจนถึงปัจจุบันมี ดังนั้นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน มีประเด็นหลักๆ ในการพัฒนา 3 ด้าน คือ

3.1 ด้านคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ทางกลุ่มต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วยที่แตกต่างจากชุมชนอื่น จึงได้ทำการเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น นักวิชาการทางโภชนาการ พัฒนาท้องถิ่นจังหวัดเลย สาธารณสุขจังหวัดเลย มาอบรมและพาปฏิบัติเพื่อพัฒนาสูตรกล้วยให้มีความแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ

3.2 ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ พบว่าที่ผ่านมาการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของชุมชนแปรรูปจากกล้วย เริ่มต้นจากการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากรุ่นสู่รุ่น โดยมีวิธีการผลิต หรือวิธีการทำแบบดั้งเดิมเป็นสูตรสำเร็จในการผลิตมาเป็นต้นแบบในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม จึงได้เชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมาพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยพัฒนารูปแบบของบรรจุภัณฑ์สะดวกในการบริโภค มีขนาดที่สามารถพกพาได้สะดวก รูปแบบและสีสันทนสวยงาม สร้างความน่าจดจำ แสดงชื่อตราสินค้าได้อย่างชัดเจน แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ และให้รายละเอียดของข้อมูลสินค้าได้ครบถ้วน สามารถสร้างมูลค่าเพิ่ม ยกระดับผลิตภัณฑ์ให้มีมาตรฐาน มีโอกาสแข่งขันในเชิงธุรกิจ

3.3 ด้านการตลาด กลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้ทำการขยายช่องทางการตลาดสามารถเพิ่ม โดยมีการไปวางขายตามแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของจังหวัด เช่น ที่ Sky Walk ที่เชียงคน การออกร้านในงานแสดงสินค้าต่างๆ ทั่วประเทศ และการขายผ่านช่องทางออนไลน์

อภิปรายผล

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคน จังหวัดเลยจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) สรุปได้ กลุ่มมีการพัฒนาเรื่องสูตรที่แตกต่างจากกลุ่มอื่นๆ โดยคิดค้นเป็นสูตรกล้วย 3 รส สามารถใช้เป็นสัญลักษณ์หรือ อัตลักษณ์ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอเชียงคน จังหวัด และมีการออกแบบบรรจุภัณฑ์ที่มีความทันสมัย สวยงาม โดดเด่น ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม (2560) พบว่า การพัฒนาผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์ตามแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ที่มีความแปลกแตกต่างไปจากเดิม โดยใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการเพิ่มมูลค่าและคุณค่าให้แก่ผลิตภัณฑ์ และกลุ่มอาชีพฯ มีความต้องการผลิตผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์โดยเฉพาะผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในสังคมไทยให้มากขึ้นเนื่องจากได้รับความสนใจและตลาดมีความต้องการมากขึ้นตลอดเวลาเนื่องจากมีกรรมวิธีหรือกระบวนการผลิตที่

ปลอดภัย ไร้สารเคมี ทำให้ผู้ใช้มีสุขภาพอนามัยที่ดีขึ้น และยังเป็น การสร้างฐานที่มั่นคงทางเศรษฐกิจให้แก่ชุมชนด้วย ความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่ ความรู้ในเรื่องของการออกแบบผลิตภัณฑ์ ความคิดสร้างสรรค์ และการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ให้แก่กลุ่มอาชีพและสอดคล้องกับการศึกษาของ จิตพนธ์ ชุมเกต (2560) พบว่า ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้น ควรสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นดูมีคุณค่า มีมาตรฐาน มีเอกลักษณ์โดดเด่นเน้นเรื่องราว วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านไทยมุสลิม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของคนในชุมชนแข็งแรงขึ้น นำรายได้ให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางการจัดการผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมุสลิมสามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ส่วนแรกคือ การเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ประกอบด้วย การเรียนรู้ ภูมิปัญญา การรวมกลุ่ม และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ส่วนที่สอง คือกระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยพิจารณาถึงทุนของชุมชน การสำรวจตลาด และ ส่วนที่ 3 เป็นการจัดการชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และระบบการเรียนรู้ โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง

สรุปผลการวิจัย

จากผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกล้วยเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วยบ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย พบว่า 1) ปัญหาของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ ระบบการบริหารจัดการที่ยังไม่มีประสิทธิภาพ และต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ 2) ศักยภาพของกลุ่มอาชีพผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การพัฒนาบุคลากร การพัฒนาความรู้ความสามารถ และการสร้างเครือข่ายและการสร้างความมีส่วนร่วม และ 3) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ด้านคุณภาพและมาตรฐานผลิตภัณฑ์ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ และด้านการตลาด

ผลการศึกษาในครั้งนี้เป็นประโยชน์กับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย บ้านท่าดีหมี ตำบลปากตม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย เพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานคุณภาพสินค้า สร้างความแตกต่างในท้องตลาด ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค โดยให้สินค้าเป็นที่ยอมรับของตลาด และเพื่อให้สมาชิกทุกคนมีรายได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1. จากผลการวิจัยพบว่าผลิตภัณฑ์แปรรูปจากกล้วยเป็นผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีความโดดเด่นเป็นเอกลักษณ์จึงควรได้รับการส่งเสริมอย่างจริงจังจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจะสามารถช่วยผลักดันและสร้างชื่อเสียง สร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นอย่างดี

2. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย ยังต้องการพัฒนาในด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์การศึกษาความต้องการของตลาด การจัดทำหน่วยและการส่งเสริมการตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์สู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ดังนั้นหน่วยงานภาครัฐและเอกชนควรจัดโครงการฝึกอบรมเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์เป็นลักษณะการอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อให้ความรู้แก่กลุ่มอาชีพ

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. กลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนแปรรูปจากกล้วย ในการศึกษาต่อไปในอนาคตควรมีการศึกษาผลิตภัณฑ์อื่น ๆ ให้มากขึ้นครอบคลุมทุกผลิตภัณฑ์เพื่อทราบว่ากลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนสามารถพัฒนาศักยภาพการผลิตเพื่อจะนำไปสู่การเพิ่มรายได้ของคนในชุมชนท้องถิ่นส่งผลให้เกิดตัวชี้วัดการพัฒนาอย่างแท้จริง

2. งานวิจัยที่ควรทำต่อยอด ควรเป็นงานด้านการพัฒนารูปแบบของผลิตภัณฑ์และระบบการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนอย่างยั่งยืน

เอกสารอ้างอิง

- จิตพนธ์ ชุมเกต. (2560). การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลย. รายงานวิจัย. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รัชฎาพร เกตานนท์ แนวแห่งธรรม. (2560). แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในจังหวัดนครปฐม. Veridian E-Journal, Silpakorn University, Vol. 10 No. 1 (2017): ฉบับภาษาไทย มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และศิลปะ (มกราคม - เมษายน 2560).
- สรวงพร กุศลส่ง. (2555). การพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอมุกบ้านตัวเพื่อส่งเสริมการตลาดของชุมชน ตำบลบ้านตัว อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.

- สุพรรณลักษณ์ มานันท์. (2552). ธุรกิจการแปรรูปกล้วยน้ำว้าในอำเภอสังขม จังหวัดหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาวิทยาศาสตร์. มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- อมรรัตน์ อนันต์วรพงษ์. (2557). รูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบางหัวเสือจังหวัดสมุทรปราการ ตามแนวคิดพระราชดำริ
เศรษฐกิจพอเพียง. วารสารศิลปกรรมศาสตร์วิชาการ วิจัยและงานสร้างสรรค์ ราชมงคลัญบุรี, 1 (2), 126-151.
- อัจฉรา มลิวงศ์ และขจรศักดิ์ วงศ์วิราช. (2553). การพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
นวดแผนไทยบ้านแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง. ลำปาง: มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง.